

Følle Mølle - Kaløs gamle vandmølle

Et af de mest idylliske steder i Syddjurs Kommune er miljøet omkring den gamle Følle vandmølle, der ligger i svinget på Strandvejen mellem Rønde og Følle Strand. En enkelt af de gamle møllehuse er bevaret og med til med sit lave bindingsværk at give den rigtige møllestemning. Knubbro Bæk, som i sin tid forsynede møllen med vand, risler forbi og under den gamle Århus-Grenaa landevej i en stenkiste, der formodentlig er opført i første halvdel af 1800-tallet, på sin vej ned mod Følle Vig. Rundt om det gamle mølleområde ligger smukke gamle huse, Jægerhuset og Enghuset, der i sin tid har indgået i miljøet omkring møllen. Både de og møllen har i sin tid hørt under Kalø, men de er alle i dag i privat eje. Bag mølleområdet aftegner den gamle mølledam sig tydeligt i terrænet.

Dette udhus er det eneste, der er tilbage af den oprindelige mølle og møllegård. Stuehuset i baggrunden blev nyopført efter at møllen var brændt i 1951. Møllehjulet var inde i møllehuset, der lå i stuehusets østlige ende, der også blev flammernes bytte ved samme lejlighed. Møllegårdens avlsbygninger lå øst for udhuset, til højre i billedet. Foto VFH fra Folk og Liv 2010.

Følle Møllens historie

Kaløs gamle vandmølle kendes helt tilbage til 1610. Da kongen solgte Kalø til sin uægte søn Ulrik Frederik Gyldenløve i 1661 fulgte skødet på Følle Mølle med. Møllerne på stedet var fæstere under Kalø og der kendes en liste over dem helt tilbage til 1688.

Der knytter sig en særpræget historie om ”kineseren i Følle Mølle” til stedet. Den er meddelt af folkemindesamleren Evald Tang Kristensen og skal have udspillet sig engang i 1700-tallet. Den fortæller om et ”spøgelse” i møllen, der viste sig at være en kinesisk sømand, der havde reddet sig i land efter et skibbrud i vigen. Kineseren blev opdaget, da han var i færd med at malke en af køerne – han har jo skullet have noget at leve af. Det endte med, at kineseren blev på møllen til sine dages ende – og endda blev populær og vellidt af møllefolket¹.

Følle Mølle, hvortil der hørte et landbrug på omkring 50 tdr. land, var fæstegård under Kalø indtil midten af 1800-tallet, hvor møller Rønberg afstod fæstet. De følgende møllere – kendtest er Bischoff og Adler - var forpagtere under Kalø, indtil Kalø efter besættelsen blev konfiskeret som tysk ejendom og staten overtog godset. Følle Møllens jord blev herefter lagt ind under godset, og der indsattes en bestyrer på Følle Mølle. Selve møllehuset og stuehuset brændte i 1951, hvorefter et nyt stuehus (det nuværende) opførtes, mens møllehus med kværn og møllehjul ikke blev genopført – møllen havde i mange år alligevel ikke været i brug.

I 1869 blev der opført en vindmølle på bakken nordøst for vandmøllen. Den var tænkt som en suppleringsmølle i perioder, hvor det kneb med vand fra mølledammen og bækken. Møllen var af den hollandske type og havde et vingefang på 31 alen. Vindmøllen blev i 1931 solgt og genopført ved Slet syd for Aarhus.

Avlsbygningerne til møllegården blev nedrevet og jorden drevet integreret med Kaløs øvrige jorder fra 1960'erne, hvorefter stuehuset på Følle Mølle blev udlejet til beboelse. Endelig i 1992 blev møllen, nu kun bestående af stuehuset fra 1950'erne og et enkelt bevaret udhus tilbage fra møllens storhedstid, solgt til den nuværende ejer, Lydia Wind.

Thygesens beretning

Fhv. godsinspektør O. Thygesen, der kom til Kalø som underforvalter i 1926, fortæller i sine erindringer om Følle Mølle og livet ved den gamle mølle²:

”Ovenfor vandmøllen lå mølledammen, hvor mølleren havde ret til at opstemme vandet, selv om et område af de omkringliggende enge samtidig blev sat under vand. Det var den slags gamle ”opstemningsretter”, der nødvendigvis måtte følge med vandmøllerne for at sikre deres funktion. Når vandet blev stemmet op, kunne engene helt op til Århus-landevejen sættes under vand, naturligvis til glæde for børnene, der i vintertiden havde den som skøjtebane. Hvilket sus gav det ikke i mølleriet, når stigbordet blev trukket, og det fossende vand lukket ind over møllehjulet. Det knirkede og knagede i træværket og trætandhjulene, der trak kværn og valse og sigten til melet.

Kneb det med vand, og der var vind nok, blev vindmøllen sat i gang og ”trukket i vind” med håndkraft fra den ”krøjgang”, der gik rundt om møllen. Sikke et sug i maven at stå der, når vingerne susede forbi.

Adler og møllersvenden Faverholt passede selv møllerierne, men efter 1926 var det næsten alene Kalø, der fik malet korn til svin og køer. Tidligere kom fra hele omegnen bønderne kørende til

¹ Historien gengives her efter Marius Madsens artikel ”Om Følle Mølle – og kineseren i Følle Mølle” i ”Folk og Liv på Røndeegnen” bind 5, 1981. Oplysningerne om møllens ældste historie er også hentet herfra.

² Fhv. godsinspektør O. Thygesen omtaler Følle Mølle i sine erindringer: ”Herregaardsliv paa Kalø i et halvt Aarhundrede”, Si-Mi Tryk Rønne 1983, s. 59-62. Thygesens og Marius Madsens data er ikke helt i overensstemmelse med hinanden.

møllen for at få deres korn malet til grutning, valset eller malet til mel og sigtet. Det var ikke kedeligt at komme til mølle, her mødtes ”man”, og dagens nyheder udveksledes. Der var jo ingen aviser eller radioavis at lytte til. Møllersvenden tog sig så af kornet, og imens blev man bænket i møllestuen, hvor klukflasken med perikumsnapsen var inden for rækkevidde, ligesom en bid brød ikke var langt borte...”

Folk og Liv 2011

En mere udførlig omtale af Følle Mølle, dens historie og livet, som det levedes ved møllen, kan ses i Folk og Liv 2011, udgivet af Boggalleriet Rønede. Desuden kan man her finde erindringer om livet som forpagter af Følle Mølle, fortalt af den 99-årige Menica Nielsen, der sammen med sin mand Holch Nielsen havde møllen og møllegården i forpagtning fra 1937 til 1945. De var det sidste forpagterpar på stedet. Menica fortæller, at møllen allerede i deres tid kun malede korn til eget forbrug.

Litteratur:

Marius Madsen: ”Om Følle Mølle – og kineseren i Følle Mølle” i ”Folk og Liv på Rønedeegnen” bind 5, 1981

O. Thygesen: ”Herregaardsliv paa Kalø i et halvt Aarhundrede”, Si-Mi Tryk Rønede 1983, s. 59-62

Lydia Wind: ”Barn i Rønede i 1920’erne”, i ”Folk og Liv 2010” (møllen omtales s. 42, der er billede af møllen som den så ud i 1936 side 50)

Menica Nielsen: Vi var forpagtere i Følle Mølle, i Folk og Liv 2011, Boggalleriet Rønede 2011

Vilfred Friborg Hansen: Følle Mølle, Kaløs gamle vandmølle, i Folk og Liv 2011, Boggalleriet Rønede 2011

Skrevet af Vilfred Friborg Hansen til Syddjursportalen dec. 2011